

Ne(-)lidské město – brněnská konference urbánních studií podeváté. Vzpomínání na „Města“ v Brně

23. a 24. května tohoto roku se na brněnské Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity konal devátý ročník bienální interdisciplinární konference věnované výzkumům města. Zpráva z této události, kterou zde předkládám, má poněkud netypický charakter. Minimálně část tohoto textu je autorkou vnímána jako poměrně osobní poděkování všem, kteří se na organizování těchto akcí, jež mezi sebou zkráceně a domácky pojmenováváme „Město“, podíleli a podílejí, i těm, kdo je navštěvují. Jako taková tato zpráva zapadá do kontextu čísla, které je v mnoha ohledech věnováno vzpomínání.

Za druhé není typické, aby autorkou zprávy z konference byla jedna z organizátorek. Musím ale přiznat, že na letošní konferenci jsem se na rozdíl od svých kolegů podílela minimálně. Za námět, a tedy i jméno letošního ročníku vděčíme především Lucii Galčanové Batista (v jiných ročnících často stála za hlavní ideou Slávka Ferenčuhová). Slávka i Lucie jsou nedílnou součástí všech ročníků konference od roku 2007. Než se budu věnovat informacím z letošního ročníku, ráda bych uvedla několik poznámek k historii.

Na realizaci první konference (*Město: proměnlivá ne/samozřejmost*) na podzim 2007, jsme se podílely Lucie Galčanová Batista, Slávka Ferenčuhová a já, socioložky, spolu s Magdalenou Macekovou, již ar-

chitektkou a tehdy také studentkou katedry environmentálních studií FSS MU. Nutno ale přiznat, že bez impulsu, který jsme tehdy dostaly od Petra Mareše, dnes emeritního profesora katedry sociologie FSS MU, bychom se k pořádání podobné akce těžko odhodlaly. (Za sebe musím říci, že jsem tenkrát plně nerozuměla tomu, proč nás k podobné věci měl; tento text je mimo jiné pozdním doceněním jeho snahy a podpory. Pro mne nakonec znamenala získání mnoha přátel a kamarádů.) Konference tehdy trvala den a půl a měla jednu průběžnou sekci pro všechny účastníky. O dva roky později (*Československé město včera a dnes: Každodennost – reprezentace – výzkum*) již měla dvoudenní konference dvě paralelní sekce. Mnozí její účastníci a účastnice od té doby přijíždějí pravidelně, další se přidávají podle toho, jaké téma je pro daný rok vypsané. Nemohu zde vzpomenout všechny, zmíním tedy alespoň některé.

Organizaci konference vděčím za seznámení s pražskými i brněnskými geografi. Myslím, že mohu říci, že v mnoha ohledech napomohla tato setkání dlouhodobé i krátkodobé spolupráci (např. Ouredníček – Špačková – Novák: *Sub Urbs: krajina, sídla, lidé*, 2013; Osman – Pospíšilová: *Geografie „okrajem“*. *Každodenní časoprostorové zkušenosti*, 2019). Otevřela mi také dveře

k antropologickému studiu města (především skrze konferenční příspěvky Karolíny Pauknerové, Petra Gibase a Petra Vašáta), etnologickému (např. referáty Jany Noskové zpracovávající německá brněnská témata, či Blanky Soukupové) a částečně historickému (konference se účastnili např. Ondřej Ševeček, Kimberly Elman Zarecor či Rostislav Švácha). Udělalo nám radost, že naše pozvání v prvních ročnících přijali také Jiří Musil, Michal Illner či Luďa Klusáková. A když vzpomínám na ně, musím vzpomenout také na Janu Temelovou, Jakuba Nováka a Daniela Seidenglantze, které jsme byli zvyklí a zvyklé na konferenci pravidelně vídat a které už potkat nemůžeme.

Město 2024

Letošní téma se vztahovalo k nelidským aktérům, jež je možné ve městě potkávat, stejně jako k nelidským podmínkám, které jsou někdy městu vlastní. V pozvánce na konferenci píšeme:

„Název tohoto ročníku konference odkazuje ke dvojí konceptuální inspiraci. Za prvé je zde ona ‚nelidskost‘ bez pomlčky: Každodenní zkušenost městského prostoru jako stresujícího, nepřístupného nebo nebezpečného. Jak se s ní vyrovnávat a jak se jí vyhybat? V duchu ‚nelidskosti‘ města se například nese dlouhá historie a kritika urbanismu a architektury: na jedné straně vidíme ztrátu lidského měřítko, na druhé

Do roku 2019 se konference konala pravidelně jednou za dva roky. Na podzim 2021 ještě platila pandemická opatření, a tak jsme přesunuly její konání na květen 2022. Mimo jiné proto, že jsme se po letech online setkávání těšily na setkání osobní. Již tehdy byla, a stále je, členkou našeho týmu další socioložka Terezie Lokšová. Letos se přidala geografka Veronika Kotýnková Krotká. Jaro se nám zalíbilo, a tak i poslední ročník proběhl v květnu. Od roku 2011 se konference koná jako aktivita sekce urbánní sociologie České sociologické společnosti, která konferenci od té doby finančně podporuje. Poslední ročník podpořila také Katedra environmentálních studií FSS MU. Katedře i ČSS děkujeme.

snahu o ‚lidskost‘, která často nepřihlíží k pestrosti forem lidských možností a zkušenosti, o té mimo-lidské ani nemluvě.

Snaha o akademické, intelektuální a výzkumné zohlednění mimo-lidských aktérů v městském prostoru je druhým motivem konference. Myslíme na materializaci lidské činnosti, jako jsou stavby, veřejná prostranství či artefakty, ale také na městskou přírodu a krajinu, zvířata a rostliny, městskou atmosféru a klima.

Přírodu můžeme historicky nahlížet jako kontradikci městského prostoru, který na jednu stranu představoval (a představuje), zvláště v časech rozvíjejícího se průmyslu,

znečištěné místo, z něhož bylo možné ‚do přírody‘ uniknout, či naopak vytvořit uvnitř ‚oázy‘ v podobě parků a zahrad. Zároveň byla (a je) pro město zdrojem – potravin, materiálů, surovin, pracovní síly. Stejně jako je definována jako čistá, byla a je také nahlížena jako specificky kontaminující, pokud se její konstrukce soustředí na residua přírodních procesů těl, zvířata, rostliny, houby a plísňe označené za škůdce a přenašeče. Konečně příroda, jako prostor mimo město, je také místo, kam bylo a je odkládáno vše nečisté, byla a je prostorem pro odpad. Město a příroda tak mohou být vzájemně kontaminující. Nebo také ne...“

Úvodní příspěvky konference přednesli Karolína Pauknerová, antropoložka a archeoložka působící v Centru teoretických studií, společném pracovišti Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy, a Tomáš Hoření Samec, sociolog působící mimo jiné na Sociologickém ústavu AV ČR. Karolína Pauknerová ve svém příspěvku *Spontaneita života a domestikace světa: o vztazích mezi lidským a mimo-lidským ve městě* přesně vystihla téma konference. Na příkladu drobných pražských vodních toků a ploch popsala možné vztahy mezi ne-lidským i lidským, které se často vplétají do významů spojených s tím, co je a co není příroda, které mají své meze v neplánovaných i plánovaných akcích v městském prostoru. Představila koncept ošemetných míst, jež mohou být výsledkem lidské činnosti

v prostoru města, a přesto stojí mimo jeho snadno pochopitelný řád, stávají se součástí každodenní praxe některých lidí, a i tak mohou kdykoliv zmizet nebo se změnit. Jsou nejistá a nestabilní. Tomáš Hoření Samec pak přenesl téma ne/lidskosti do prostoru uvažování nad emocemi ve vědě. Ve svém referátu nazvaném *Příliš lidská města...?* se nezaměřoval na emoce a emocionalitu jako objekty odborného zájmu (kterými se v posledních letech nepochybně stávají), ale jako na součást našeho zkoumání (jistě nejenom ve městě a o městě). Emoce stojí bezesporu na počátku výzkumu, ovlivňuje jeho průběh, metody i interpretaci.

Oba úvodní příspěvky pak předznamenaly mnohé další debaty v dílčích konferenčních sekcích. Ty probíhaly ve třech paralelních blocích, ve kterých bylo celkem předneseno čtyřicet pět příspěvků. Svým širokým záběrem naplnili všichni přednášející snahu vytvářet prostředí pro interdisciplinární debatu. Následující výběr, ve kterém na některé z nich upozorňuji, je autorskou, a tedy zatíženou volbou, v níž se snažím přiblížit pestrost, kterou konference nabídla.

Celou konferencí se prolínalo nadále téma emocí, ale také další tělesné zkušenosti. Fyzickému zakoušení stresu byl věnován příspěvek výzkumného týmu z RECETOXu a dalších pracovišť MU *Městské prostředí, stres a jeho biomarkery: metodologie měření akutního vlivu prostředí na zdraví člověka*, který na konferenci

představili Julie Dobrovolná a Tadeáš Dvořák. Jejich studie je založena na měření ukazatelů fyzického stavu u osob pohybujících se na semikontrolované trase v centru Brna. Jejich fyzický stav pak propojují s environmentálními proměnnými popisujícími konkrétní městský prostor. Vztahu městského prostoru a stresu se věnovala také Michaela Kousalová (*Město a stres: Na hraně časové svobody a chudoby*) z Geografického ústavu Přírodovědecké fakulty MU. Ostatně o tělesném prožívání města, v mnoha případech spojeném s různorodými omezeními, pojednávala i obsáhlá sekce Crip města připravená týmem geografů pracujících na Masarykově univerzitě, Karlově univerzitě a Mendelově univerzitě. Ve svých příspěvcích se věnovali lidem se zrakovým postižením (např. Hana Porkertová a Pavel Doboš – *Za hranicemi pointilismu: Orientační body v asamblážích zrakového postižení*; Pavel Doboš – *Afekty v pohybu městem: Role mediálních technologií při pohybu lidí se zrakovým znevýhodněním*; Lucie Pospíšilová, Hana Porkertová a Robert Osman – *Nevidomost a temporalita prostorových schopností*).

Dalším silným tématem letošního ročníku byla diskuze o možnostech městských politik a jejich širších souvislostech. Některá vystoupení byla věnována postsocialistickým tématům (Michaela Pixová a Christina Plank – *Městská správa potravin bez lokálních producentů: chybějící vazby mezi českými postsocialistickými městy a městskými potravinovými alternati-*

vami; Robert Osman a Ondřej Šerý – *Zombie přístupnost: jak se vyjednává přístupnost po socialismu*), odborný tým z Institutu plánování a rozvoje hl. m. Prahy přednesl několik příspěvků o tom, jakým způsobem jeho členové shromažďují podklady k plánování Prahy a jak efektivně jsou tyto podklady využívány (tomu byl věnován především příspěvek Zdeňky Havlové a Tomáše Brabce). Narůstající profesní segregaci v pražském metropolitním regionu se pak věnovali Martin Ouředníček s Martinem Šimonem. Nechci v této souvislosti zapomenout ani na pravidelnou účast Evy Gregorové, která na každé konferenci představuje projekty města Brna, letos se věnovala možnostem vzdělávání dětí a jejich zapojování do participativních projektů.

Na každém ročníku potkáváme také kolegyně a kolegy architektonické profese. Za všechny chci zmínit příspěvek Elišky Havly Pomyjové věnovaný úpravě podchodů pražského Hlávkova mostu, ve kterém na příkladě této úpravy citlivě poukazovala na prvky a lidi, kteří mohou být podobnými zásahy opomíjeni, vytlačováni nebo připomínáni. Eliška Havla Pomyjová byla také jedou z mluvčích podvečerního kulatého stolu připraveného Barbarou Lungovou na téma městského samozásobitelství.

Posledním tématem mého výčtu bude oblast, kterou obecně nazývám kulturní. Spadají do ní příspěvky věnované reprezentacím

města či (uměleckým, kulturním) reprezentacím ve městě. Zmínit chci příspěvky Blanky Nyklové o zobrazování modernistického města a jeho technologií v animovaných filmech *Krtek ve městě* a *Krtek a autíčko*, Petra Vašáta o jihoamerických makromurálech a jejich potenciálních politických a sociálních dopadech či Vladana Klementa, který představil specifickou městskou vizi solarpunku. S jazykovou analýzou graffiti na berlínské stanici Kreuzberg přišel Petr Kuthan. Jeho příspěvek publi-

kum v sekci zaujal nejen obsahově, ale všichni ocenili fakt, že do sběru a analýzy dat zapojil své studenty z gymnázia na Mojžírově náměstí v Brně Michaela Filipa Smithe a Štěpána Kubíčka, kteří spolu s ním výsledky práce prezentovali. Za sebe si dovoluji říct, že obohatili už tak pestrou společnost, která se na brněnských urbánních konferencích schází, což je ostatně jejich hlavním cílem.

Ještě jednou děkuji všem, že letos opět přijeli.

Barbora Vacková (PdF a FSS MU, Brno)

Publikace související s konáním konference (dle roku vydání):

Ferenčuhová, Slavomíra – Galčanová, Lucie – Hledíková, Magdalena – Vacková, Barbora (eds.). 2009. *Město: proměnlivá ne/samozřejmost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. (V roce 2024 reedice jako e-kniha ve spolupráci s MUNIpress.)

Ferenčuhová, Slavomíra – Galčanová, Lucie – Vacková, Barbora (eds.). 2010. *Československé město včera a dnes: každodennost – reprezentace – výzkum*. Červený Kostelec: Pavel Mervart. (V roce 2024 reedice jako e-kniha ve spolupráci s MUNIpress.)

Vacková, Barbora – Galčanová, Lucie – Ferenčuhová, Slavomíra (eds.). 2011. *Třetí město*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

Sociální studia: Město jako domov, 4/2014.

Sociální studia: Neviditelná a viditelná města, 1/2019.